

NASTAVNA JEDINKA 5

Prava, slobode i obaveze

Koja su naša prava i kako se štite?

5.1. Želje, osnovne potrebe, ljudsko dostojanstvo i ljudska prava

Imam li ja ljudsko pravo na sve što želim?

5.2. Prepoznavanje povrede ljudskih prava

Koje je ljudsko pravo ovdje povrijeđeno?

5.3. Prava i odgovornosti Kako mogu postojati prava bez odgovornosti?

5.4. Kviz o ljudskim pravima Šta je tačno? Šta bi trebalo biti čovjekovo ljudsko pravo?

NASTAVNA JEDINKA 5: Prava, slobode i obaveze

Koja su naša prava i kako se štite?

Oblast ljudskih prava tiče se razvoja ljudskih bića do dostizanja njihovog punog potencijala i njihovim odnosom sa drugim ljudima u istoj onoj mjeri u kojoj se ta oblast bavi i odgovornostima koje država ima prema pojedincima, njenim građanima. Važna dokumenta o ljudskim pravima uključuju „Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima“, „Evropsku konvenciju o ljudskim pravima“, te „Konvenciju o pravima djeteta“. Tradicionalno se ljudska prava dijele na kategorije građanskih, političkih, socijalnih, ekonomskih i kulturnih prava. Te se kategorije često povezuju sa određenim vremenskim okvirima, pri čemu se građanska i politička prava smatraju „prvom generacijom“, socijalna i ekonomska prava „drugom generacijom“, dok se na kulturna prava ili prava na razvoj gleda kao na „treću generaciju“. Bez obzira na vrijednosti koje postoje u kategoriziranju prava, obrazovanje za demokratiju i ljudska prava nastoji promovirati jedan sveobuhvatan pristup ljudskim pravima. Ono jednako naglašava sve kategorije prava, građanska, politička, socijalna, ekonomska i kulturna, i time nastoji biti protuteža tendenciji da se određena prava smatraju važnijim od drugih. Također je važno naglasiti da, iako se ljudska prava tradicionalno vezuju za državu i njen odnos prema pojedincu, pristup ljudskim pravima, koji se primjenjuje u obrazovanju za demokratiju i ljudska prava, sve više naglašava prava „grupacija“ odnosno „naroda“. Pokušaji da se te ideje uključe u obrazovanje za demokratiju i ljudska prava veoma su važni za razvoj samog tog koncepta, ali i za razvoj lokalnih, nacionalnih i regionalnih zajednica.¹⁹

Ljudska prava sadrže tri komponente: nosioca prava, sadržaj prava (ono što nosilac prava ima pravo zahtijevati) i nosioca odgovornosti (osoba ili institucija koja mora odgovoriti na zahtjev za ostvarenje prava). Dužnosti se obično posmatraju na tri nivoa:

- Poštivanje prava podrazumijeva da ne poduzimamo ništa što pojedince direktno ili indirektno lišava njihovih prava, uključujući i to da ne uspostavljamo sistem institucija koji bi ljudima uskraćivao njihova prava ili bi podsticao druge da im uskraćuju njihova prava.
- Zaštita prava podrazumijeva osiguravanje poštivanja prava; sprečavanje onih koji druge žele lišiti njihovih prava, bez obzira na to radi li se o državnim funkcionerima, međunarodnim institucijama, privatnim kompanijama, uglednim članovima zajednice, volonterima ili bližim srođnicima.
- Omogućiti ostvarenje prava znači pružiti pomoć obespravljenima, uključujući i one za koje snosimo posebnu odgovornost, one koji su lišeni svojih prava, jer nije ispunjena obaveza poštivanja i zaštite njihovih prava, te one koji su žrtve elementarnih nepogoda. To podrazumijeva legislativne, budžetske, sudske i druge mjere kako bi se stvorilo najpovoljnije okruženje za zaštitu prava.²⁰

Zaštićene slobode uključuju slobodu mišljenja, uvjerenja i izražavanja, slobodu vjerskih ubjeđenja i prakticiranja, slobodu kretanja unutar zemlje, te pravo na mirno okupljanje i udruživanje. Druga građanska prava uključuju zaštitu privatnosti i porodičnog života, kao i pravo na jednakost pred zakonom.²¹

Odgovornosti su logična posljedica ljudskih prava. Određeno pravo gubi svoj značaj bez odgovarajućih dužnosti. Svaki pojedinac ima moralnu obavezu da ne vrijeđa lično dostojanstvo drugih ljudi. Kada potpisuju međunarodne sporazume, vlade imaju ne samo moralnu nego i pravnu obavezu.

¹⁹ Iz „Rječnika pojmova obrazovanja za demokratiju i ljudska prava“, Karen O'Shea, Vijeće Evrope, DGIV/EDU/CIT (2003) 29.

²⁰ Preuzeto iz „Dužnosti bez granica. Ljudska prava i globalna socijalna pravda“, Međunarodno vijeće za politiku ljudskih prava.

²¹ Ibid.

Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava

Kroz ovaj niz lekcija učenici će:

- dobiti nova znanja o prirodi ljudskih prava kao nužnom preduslovu koji svakom čovjeku omogućava da zadrži svoje ljudsko dostojanstvo;
- saznati nove podatke i dobiti nova znanja o međunarodno priznatim ljudskim pravima;
- povećati sposobnost prepoznavanja povrede ljudskih prava;
- dobiti nova znanja o tome kako mogu dati svoj doprinos boljem poštivanju ljudskih prava;
- dobiti nova znanja i izgraditi svijest o dužnostima povezanim s ljudskim pravima: obavezama države i institucija, kao i o vlastitim moralnim obavezama.

NASTAVNA JEDINKA 5: Prava, slobode i obaveze**Koja su naša prava i kako se štite?**

Naslov lekcije	Obrazovni ciljevi	Učenički zadaci	Sredstva	Metode
Prva lekcija: Želje, osnovne potrebe, ljudsko dostojanstvo i ljudska prava	Učenici stiču nova znanja o prirodi ljudskih prava kao nužnom preduslovu koji svakom čovjeku omogućava da zadrži svoje ljudsko dostojanstvo.	Učenici povezuju svoje želje s osnovnim potrebama i ljudskim pravima.	Materijal za učenike 5.1. Materijal za učenike 5.2 (nastavnici bi trebali primijetiti da se ovaj materijal koristi kroz cijelu jedinku i stoga će trebati i u drugim lekcijama).	Grupni rad, plenarni rad. Kritičko razmišljanje.
Druga lekcija: Prepoznavanje povrede ljudskih prava	Učenici mogu prepoznati povredu ljudskih prava.	Učenici proučavaju slučajeve povrede ljudskih prava.	Materijal za učenike 5.3. Materijal za učenike 5.2.	Rad u paru ili grupi. Plenarna rasprava.
Treća lekcija: Prava i odgovornosti	Učenici shvataju kako oni mogu doprinijeti zaštiti ljudskih prava. Učenici razumiju da su ljudska prava povezana s odgovornostima – odgovornostima države i institucija, kao i njihovom moralnom odgovornošću.	Učenici utvrđuju odgovornost za zaštitu ljudskih prava, uključujući i svoj vlastiti vlastiti doprinos.	Prazan list papira i olovka Materijal za učenike 5.4. Materijal za učenike 5.2.	Rad u paru ili grupi. Kritičko razmišljanje.
Četvrta lekcija: Kviz o ljudskim pravima	Učenici uče o međunarodno priznatim ljudskim pravima.	Učenici odgovaraju na pitanja uz više ponuđenih odgovora i raspravljaju o implikacijama svojih odgovora	Kartice za svakog učenika, rješenja na pozadini (materijal za učenike 5.5).	Pitanja uz više ponuđenih odgovora.

Prva lekcija

Želje, osnovne potrebe, ljudsko dostojanstvo i ljudska prava

Imam li ja ljudsko pravo na sve što želim?

Obrazovni ciljevi	Učenici stiču nova znanja o prirodi ljudskih prava kao nužnom preduslovu koji svakom čovjeku omogućava da zadrži svoje ljudsko dostojanstvo.
Učenički zadaci	Učenici povezuju svoje želje s osnovnim potrebama i ljudskim pravima.
Sredstva	Materijal za učenike 5.1 (jedna kopija za grupu od četiri ili pet učenika). Materijal za učenike 5.2 (jedna kopija za grupu od četiri ili pet učenika).
Metode	Grupni rad, plenarni rad. Kritičko razmišljanje.

Pojmovi

Veoma je važno napraviti razliku između **želja** i **osnovnih potreba**. Osnovne potrebe ljudskih bića, koje moraju biti zadovoljene kako bi čovjek mogao dostojanstveno živjeti, mogu se smatrati osnovom za formuliranje ljudskih prava.

Ova lekcija omogućava izradu postera i konceptualno razmišljanje kao dodatne aktivnosti.

Lekcija

Kao uvod u lekciju, nastavnik govori učenicima kako će čas biti organizovan, ali ne bi trebao ulaziti u detalje o glavnoj temi. Učenici počinju pitajući sami sebe i jedni druge o svojim željama i potrebama – kasnije će saznati da mnoge od njih predstavljaju ljudska prava. Nakon uvoda (ne duže od minute ili dvije) učenici se dijele u male grupe po četvero ili petero te dobiju zadatke u dvije faze. Nastavnik prvo objašnjava prvi zadatak te individualno objašnjava sljedeći korak svakoj grupi kada završe. Na taj način se potiče brže učenje.

- **Prvi zadatak:** Materijal za učenike 5.1, Želje, potrebe i prava. Grupa pravi listu svojih „materijalnih“ želja (na primjer, „dobar obrok“) u lijevoj koloni tabele i dodaju minimalno tri „nematerijalne“ želje (na primjer „biti voljen“). Zatim razmišljaju o potrebama koje predstavljaju ove želje i dodaju ih u srednju kolonu.
- **Drugi zadatak:** Nastavnik zatim daje onim grupama koje su završile prvi zadatak kopiju materijala 5.2, Popis ljudskih prava, i kaže im da zapišu odgovarajuća prava u zadnju kolonu (na primjer, „pravo na hranu“, „zaštita od diskriminacije“).
- **Treći zadatak:** Grupe koje su brzo završile bi trebale početi razmišljati o izradi postera o ljudskim pravima, birajući jednu potrebu i odgovarajuće pravo. Učenici bi trebali raspravljati o sadržaju datog koncepta, te ga također sagledati s umjetničkog stajališta, a zatim izraditi predloženu radnu verziju.

Nakon što grupe završe rad, nastavnik sakuplja sve učeničke ideje na tabli i to tako što prvo crta tabelu sa tri kolone, a potom traži od predstavnika svake grupe da iziđe i upiše po jednu želju, potrebu i pravo. To se nastavlja sve dok se na tabli ne kompletira lista od po deset želja, potreba i prava (ako je moguće koristite stalak s papirom, jer se papiri onda mogu postaviti na zidove učionice kako bi se grupe mogle podsjetiti na svoju raspravu).

Sada nastavnik vodi kratku plenarnu raspravu koristeći sljedeće ideje:

- „Saznali ste da vaše želje i potrebe odgovaraju idejama Konvencije o ljudskim pravima. To zahtijeva objašnjenje!”
- „Neka prava iz konvencije niko od vas nije spomenuo. Možda nisu važna ili su možda sadržana u nekom drugom pravu. Koje je vaše stajalište?”
- “Pogledajte ovaj popis ljudskih prava. Šta nedostaje kada razmišljate o tome što vam treba da biste živjeli dostojanstvenim životom ili kada mislite o tome šta drugi ljudi u drugim područjima, državama ili kontinentima trebaju? Koje biste još ljudsko pravo dodali?”

Kako bi zaključio raspravu nastavnik obavještava učenike o tome da se diljem svijeta vodi rasprava o glavnom cilju ljudskih prava. Jedan zaključak je: „Ljudska prava su potrebna kako bi svako mogao dostojanstveno živjeti.“ Nastavnik zatim od učenika traži da razmisle o alternativnim zaključcima. Ovo bi mogao biti zadatak za domaći rad. Ukoliko je moguće, kroz nekoliko sljedećih dana učenici bi trebali dodati svoje ideje na listove papira koji su postavljeni na zidovima. Na taj način se može nastaviti proces razmišljanja.

Kao dodatni zadatak, učenici mogu izraditi postere na temu ljudskih prava, uz korištenje članaka iz novina odnosno časopisa ili vlastitih crteža i slika. Oni se mogu koristiti kao ukras u učionici ili za izložbu.

Na kraju, kao sažetak, nastavnik daje kratak pregled ideja i ciljeva lekcije. Nastavnik može čak i objasniti didaktički princip svog uvodnog koncepta: to jest, početi ispitujući iskustvo i lične ideje, te završiti objašnjavajući pojam ili teoriju.

Druga lekcija

Prepoznavanje povrede ljudskih prava

Koje je ljudsko pravo ovdje povrijeđeno?

Obrazovni ciljevi	Učenici mogu prepoznati povredu ljudskih prava.
Učenički zadaci	Učenici proučavaju slučajeve povrede ljudskih prava.
Sredstva	Materijal za učenike 5.3 za svaki par. Materijal za učenike 5.2 za svaki par.
Metode	Rad u paru ili grupi. Plenarna rasprava.

Osnovne informacije

Povrede i narušavanje ljudskih prava se, nažalost, svakodnevno dešavaju širom svijeta. Proučavanje konkretnih primjera, koji su se stvarno desili ili se dešavaju, omogućuje učenicima da steknu jasniju i konkretniju predstavu o suštini ljudskih prava.

Lekcija

Čas počinje raspravom o zadacima i rezultatima prethodnog časa. Prezentiraju se poster i i upoređuju liste zaključaka. Ukoliko je korisno i moguće, prijedlozi se pišu na listove papira te se postavljaju na zidove učionice, zajedno s posterima.

Potom učenici formiraju parove. Svaki par dobije kopiju materijala za učenike 5.3, Povreda ljudskih prava, i kopiju materijala za učenike 5.2, Popis ljudskih prava.

Popis primjera povreda ljudskih prava zatim se dijeli među parovima; na primjer prvi par može dobiti a-d, drugi par e-j, itd.

Poželjno je na taj način podijeliti popis tako da svaku grupu povreda razmatra više od jednog učeničkog para.

Učenici čitaju i raspravljaju o primjeru povrede ljudskih prava. Zatim pokušavaju postići dogovor o tome koje pravo s popisa je narušeno ili povrijeđeno; na primjer, u slučaju a) krši se deseto pravo.

O odgovorima se raspravlja u razredu. Vrijednost toga što više od jednog para radi na istom primjeru jeste u tome što, ukoliko postoje razlike u mišljenju, moguće je voditi raspravu kroz niz kratkih pitanja:

- Kako ste došli do svog mišljenja?
- Kada ste čuli odgovore drugih parova, jeste li poželjeli promijeniti svoj odgovor? Ako jeste, šta vas je uvjerilo? Zašto?

Svrha rasprave jeste istražiti neke primjere i odgovore, a ne pretpostaviti da postoji samo jedan tačan odgovor.

Dodatna aktivnost

Ukoliko na kraju časa ima još vremena, nastavnik može pitati učenike koji od ovih konkretnih primjera ih se najviše dojmio. Za neke od primjera, učenike može upitati:

- Kako biste se osjećali da se to dogodilo vama?
- Kako biste reagovali?
- Šta biste željeli da drugi poduzmu?

Navedena pitanja učenicima mogu pomoći da shvate kako i drugi imaju obavezu da rade na zaštiti ljudskih prava.

Materijal za učenike 5.3

Slučajevi povrede ljudskih prava

Primjerak za nastavnika s rješenjima

Povreda ili kršenje ljudskih prava	Ljudska prava
a. Gospođa X, čiji su muž i kćerka poginuli u saobraćajnoj nesreći prije nekoliko godina, ne može se ponovo udati ukoliko joj mužev brat to izričito ne dozvoli.	10
b. Zatvorski čuvari su koristili pse kako bi zastrašili i uplašili zatvorenike, a jednom prilikom je pas zaista i ujeo jednog od zatvorenika.	2
c. U lokalnoj tvornici radnici moraju raditi najmanje deset sati dnevno bez pauze.	21
d. Otkako su uhapšeni, njih trojica imaju problema da se sastanu s advokatima. Mnogo puta se desilo da advokati ne budu pušteni u zatvor. Zatvorenicima nije dozvoljeno da obave zajednički razgovor s advokatima, što je praktično značilo da dvojica od njih trojice nisu imali pravo da se sastanu s advokatom.	5
e. Žena koja je radila isti posao, bila iste starosne dobi i imala jednako iskustvo bila je plaćena manje nego njene muške kolege.	7
f. X je kidnapovao Y i tri dana ga držao kao taoca, a potom mu pucao u glavu, da bi Y podlegao tri dana nakon toga.	1
g. Gospođa X, ovisnik o drogama, fotografisana je kako izlazi sa sastanka udruženja Anonimnih ovisnika, a fotografija je kasnije objavljena.	9
h. Jedna žena koju je muž maltretirao uspjela je dobiti razvod braka tek nakon što je mužu dala kuću, automobil i svu svoju imovinu. Njoj nije ostalo ništa.	11
i. Gospođi X, koja je bolovala od upale pluća koja je prijetila da joj ugrozi život, nije pruženo medicinsko liječenje, jer je u zemlji boravila ilegalno.	18
j. 70 procenata stanovništva oblasti X bilo je prisiljeno da se odatle iseli i zabranjeno im je da se vrate u mjesta iz kojih su iseljeni. To je podrazumijevalo i da im je kretanje ograničeno na odlazak iz kampa u obližnje njive, kao i zabranu kretanja većinom cesta.	12
k. Crnci su kupovani u Africi za, recimo, bocu viskija, a prodavani u Sjevernoj Americi za 1200 do 1500 dolara.	3
l. U zemlji X, namjerno su uništena sva sredstva za preživljavanje lokalnog stanovništva: usjevi, zalihe vode i stoka.	17
m. U zemlji X, građani mogu biti uhapšeni bez prethodne optužbe.	4
n. Dvadesetšestogodišnji novinar jednih dnevnih novina ubijen je u, kako se sumnja, odmazdi zbog načina na koji je izvještavao o nedavno završenoj izbornoj kampanji.	15
o. Gospodin X dobio je poziv za mobilizaciju. Pisao je nadležnom odjelu za mobilizaciju, pozivajući se na prigovor savjesti protiv služenja vojnog roka, te je odbio da se javi na regrutaciju. Optužen je za neposluš i zabranjeno mu je da napušta zemlju.	14
p. U zemlji X, pripadnicima religije Falun Gong zabranjeno je sastajanje.	16
q. Vladajuća etnička većina donijela je propis po kome su pripadnici manjina kao što su Jevreji i Romi morali živjeti u za to određenim dijelovima grada.	25
r. Djeca koja žive u selu nisu u mogućnosti pohađati osnovnu školu, jer ne postoji osnovna škola na nekoj razumnoj udaljenosti.	19

s. Nakon što njegovu kandidaturu nisu odobrile vjerske vlasti u zemlji, X se nije mogao kandidirati na parlamentarnim izborima.	23
t. S obzirom na to da je crnac, X se ne može zaposliti kao doktor u lokalnoj bolnici.	20
u. U nekim zemljama, socijalno ugrožene kategorije stanovništva nemaju pristup programima dodjele hrane i smještaja, niti su im dostupne zdravstvene usluge.	26
v. Gospodin X, čija je kuća spaljena, nije imao pravo na zahtjev za odštetu.	6
w. X, četrdesetsedmogodišnja žena, koja je uvijek bila aktivna kao domaćica i majka petoro djece, gubi svaku socijalnu sigurnost nakon razvoda od muža.	22
x. Gospodin X, otac dvoje djece, uhapšen je i maltretiran u zemlji X jer je pisao pjesme koje kritiziraju vladajući režim. On tvrdi da će se maltretiranje nastaviti i kada se vrati kući, što je sada obavezan uraditi.	13
y. Iz takozvanih praktičnih razloga, fizički hendikepiranim osobama, kao što su paraplegičari i drugi ljudi u invalidskim kolicima, zabranjeno je pohađanje kulturnih događaja u lokalnom pozorištu.	24
z. Za sticanje državljanstva zemlje X potreban je prethodni boravak u zemlji u periodu od 15 godina, zatim zadovoljavanje određenih fizičkih i mentalnih uslova, te nerazumno visoke administrativne takse. Kao rezultat toga, hiljade Roma koji imaju dugogodišnje veze sa tom teritorijom ostaju bez državljanstva u sopstvenoj zemlji.	8

Treća lekcija

Prava i odgovornosti

Kako mogu postojati prava bez odgovornosti?

Obrazovni ciljevi	Učenici shvataju kako oni mogu doprinijeti zaštiti ljudskih prava. Učenici razumiju da su ljudska prava povezana s odgovornostima – odgovornostima države i institucija, kao i njihovom moralnom odgovornošću.
Učenički zadaci	Učenici utvrđuju odgovornosti za zaštitu ljudskih prava, uključujući i svoj vlastiti doprinos.
Sredstva	Prazan list papira i olovka. Materijal za učenike 5.4 za svaki par. Materijal za učenike 5.2 za svaki par.
Metode	Rad u paru ili grupi. Kritičko razmišljanje.

Osnovne informacije

Niti jedno ljudsko pravo neće se poštivati ukoliko ne postoji osoba ili institucija koja je za njega zadužena. Iako su vlasti glavni nosilac obaveze u tom smislu, ipak postoji velika potreba za drugim tijelima i pojedincima koji bi se aktivno borili za promoviranje i zaštitu ljudskih prava. Pored toga, svaki pojedinac ima moralnu obavezu da dâ vlastiti doprinos razvoju kulture ljudskih prava, u kojoj ljudska prava predstavljaju jedan od osnova našeg ponašanja.

Nastavnici bi trebali imati na umu da ova lekcija uključuje i moguće dodatne aktivnosti kojima se uvode pozitivna i negativna prava, kao i rad na projektu.

Lekcija

Nastavnik upućuje učenike da se podijele u parove. Veoma je značajno da u razredu ima jednak broj parova.

Svaki par, potom, dobija prazan list papira i olovku kako bi njegovi članovi zapisali tri važna prava za koja misle da bi ih trebali imati u školi, i tri važna prava koja misle da bi ih trebali imati u porodici; naprimjer, pravo da im se ne daje prevelika količina domaće zadaće, odnosno pravo na određeni džeparac.

Kada to dovrše, nastavnik dijeli kopiju materijala za učenike 5.4, Prava i odgovornosti, te materijal za učenike 5.2, Popis ljudskih prava za svaki par. Učenici onda moraju proučiti popis ljudskih prava i raspravljati koja prava odgovaraju svakom od šest prava koje su zapisali na listove papira.

Nakon što se odluče, učenici zapisuju pomenutih šest prava u prvu kolonu materijala za učenike 5.4. Nastavnik pita učenike da li im je potrebno dodatno pojašnjenje vezano za prava koja su naveli.

Kada je prva kolona popunjena, nastavnik objašnjava učenicima da svako pravo nosi odgovarajuće odgovornosti i daje im sljedeći primjer: „Sloboda govora ograničena je našom obavezom da ne govorimo neistinite stvari koje druge degradiraju i krše njihovo pravo na dostojanstvo i ugled.“ Nastavnik također objašnjava da neophodna ravnoteža između naših prava i obaveze da poštujemo prava drugih znači da postoje određena ograničenja u ostvarivanju tih naših prava. Postoje mnoge situacije u kojima prava jednih i obaveze drugih dolaze u konflikt. Na primjer, u školi se pravo na obrazovanje može kositi sa pravom na igru i na slobodno vrijeme kada, recimo, neki učenici žele učiti, dok se drugi žele zabavljati. Nadalje, škola ima obavezu podučavati i obrazovati učenike, te svojim nastavnicima obezbijediti odgovarajuće uslove za rad (naprimjer, bez suviše buke).

Nastavnik, zatim, upućuje svaki par učenika da zamijene svoje papire sa drugim parom. Taj drugi par sada treba da razmotri primjere dva nivoa odgovornosti koje odgovaraju svakom od prava koje je prvi par naveo, vidi primjere u daljem tekstu:

- **Prvi nivo:** obaveze koje imaju pojedinci u smislu osiguravanja poštivanja prava drugih (koje se upisuju u drugu kolonu);
- **Drugi nivo:** obaveze organa vlasti (u slučajevima kada takve obaveze postoje) – škole, grada, države – u smislu osiguravanja poštivanja navedenih prava (upisuju se u treću kolonu); na primjer, obaveza svakog pojedinca da poštuje privatnost ličnih dnevnika drugih učenika, obaveza škole da ne poduzima pretraživanje ličnih stvari učenika gdje god to nije neophodno (na primjer, da se ne poseže za čitanjem dnevnika ukoliko se traga za onim ko je ukrao digitron jednom od učenika).

Ljudsko pravo (u školi, kod kuće)	(Moralna) odgovornost pojedina	Odgovornost škole, vlasti, itd.
Pravo na privatnost	Ne gledati u tuđi dnevnik	Ne posezati za dnevnici učnika kada se pretražuju lične stvari u slučaju krađe

Nastavnik zatim pita svaki par da ostatku razreda prezentira jedno pravo i odgovarajuće odgovornosti sa svog popisa.

Kako je naglasak ove lekcije na odgovornostima, nastavnik može na tabli napraviti dvije kolone, jednu za odgovornosti pojedinaca, a drugu za odgovornosti organa vlasti, i upisivati primjere jednih i drugih koje navode učenici. Nastavnik može završiti lekciju kraćim pregledom odgovornosti i učeničkim komentarima o njima.

Dodatna aktivnost

Ukoliko ostane dovoljno vremena i nastavnik želi proširiti lekciju kako bi uveo pojam pozitivnih i negativnih prava, te uključio učenike u rad na projektu, može se rukovoditi aktivnostima koje slijede.

Nastavnik može započeti objašnjavajući da se ponekad ljudska prava dijele na „negativna prava“ i „pozitivna prava“.

„Negativna prava“ su prava koja stavljaju određene zabrane na neke negativne postupke prema drugima (naprimjer, zabrana mučenja). Pod „pozitivnim pravima“ podrazumijevaju se ona prava koja eksplicitno nalažu poduzimanje određenih aktivnosti (naprimjer, pravo na hranu: svako ima pravo na adekvatnu ishranu). Dok se kod „negativnih prava“ od ljudi očekuje da ne poduzimaju određene aktivnosti, kod „pozitivnih prava“ se od pojedinaca ili institucija očekuje da provedu određene aktivnosti kako bi osigurali poštivanje prava.

Nastavnik, pored toga, objašnjava i da većina ljudskih prava ima obje strane – i negativnu i pozitivnu. Na primjer, pravo osobe da ne bude podvrgnuta mučenju znači da vlasti ne smiju maltretirati zatvorenike, ali znači i to da su vlasti dužne policajcima dati jasne instrukcije u tom smislu.

Učenici se, nakon toga, ponovo vraćaju na svoj spisak prava sa zadatkom da za tri prava sa tog spiska daju konkretne primjere, kad god je to moguće, koji ilustruju moralnu obavezu učenika u smislu pozitivnih i negativnih aktivnosti koje bi mogli poduzeti, a da potom urade isto to vezano za školu ili lokalne/državne organe vlasti. Za navedeni zadatak učenici mogu upisati znak plus ili minus odabranim odgovornostima, kao u primjeru koji slijedi.

Ljudsko pravo (u školi, kod kuće)	(Moralna) odgovornost pojedina	Odgovornost škole, vlasti, itd.
Pravo na privatnost (= primjer)	(+)	(+) Pobrinuti se da posjetioci ne mogu vidjeti školski učenički dosje.
	(-) Ne gledati tuđi dnevnik bez dozvole.	(-) (škola) Ne pretraživati nečije lične stvari ako to nije apsolutno neophodno (-) (država) Osigurati zakone koji će štititi privatnost pojedinaca

Ukoliko želi ovu aktivnost iskoristiti za iniciranje rada na projektu, nastavnik može dalje razgovarati sa učenicima o tome na koje od navedenih ili sličnih ideja će se fokusirati sljedećih sedmica/mjeseci i pozvati učenike da sačine plan kako bi se to provelo u djelo. Plan treba da sadrži sveobuhvatni cilj, pojedinosti o različitim aktivnostima koje treba poduzeti, te konkretne zadatke u smislu podjele dužnosti i rasporeda njihovog izvršavanja.

Plan

Okvirni cilj:		
Šta treba uraditi?	Ko je za to zadužen?	Do kada to treba izvršiti?

Na narednim časovima treba pratiti izvršenje plana, te uraditi njegovu završnu procjenu.

Četvrta lekcija

Kviz o ljudskim pravima

Šta je tačno? Šta bi trebalo biti čovjekovo ljudsko pravo?

Obrazovni ciljevi	Učenici uče o međunarodno priznatim ljudskim pravima.
Učenički zadaci	Učenici odgovaraju na pitanja uz više ponuđenih odgovora i raspravljaju o implikacijama svojih odgovora.
Sredstva	Kartice za svakog učenika, rješenja na pozadini (materijal za učenike 5.5).
Metode	Pitanja uz više ponuđenih odgovora.

Dodatne informacije

Iako ljudska prava predstavljaju dinamičan koncept, koncept koji se stalno razvija, stvarni sadržaj i opseg ljudskih prava određuje se međunarodnim pravom. Kviz o ljudskim pravima, koji nije zamišljen kao test provjere znanja učenika, pomaže učenicima da dobiju jasniju predstavu o trenutnoj situaciji kada je u pitanju razvoj ljudskih prava. Kviz također može pomoći da se izbjegnu pogrešna tumačenja okvira ljudskih prava.

Prije nego što počnu rad na lekciji, nastavnici bi trebali imati na umu da se sva pitanja odnose na sporazume UN-a ili Vijeća Evrope. Možda bi bilo korisno prvo dati kratko objašnjenje nekih od pojmova koji će se koristiti, na primjer, UN, Vijeće Evrope (i razlika u odnosu na Evropsku uniju), ljudska prava, nacija/država, diskriminacija, sud, suđenje.

Lekcija

Prije svega, nastavnik objašnjava da svrha kviza nije testiranje njihovog znanja, već povećavanje njihovog razumijevanja ljudskih prava aktivnim putem.

Učenici sami pripremaju kartice izrezujući dijelove s pitanjima i odgovorima. Zatim ih lijepe tako da spoje pitanja i odgovore na istoj kartici.

U manjim grupama (ili parovima) učenici sada sjede zajedno i jedni drugima postavljaju pitanja. Svaka grupa dobije grupu pitanja. Svako pitanje ima tri moguća odgovora, A, B ili C. Učenici biraju onaj odgovor za koji smatraju da je tačan. Može se desiti da na jedno pitanje postoji više tačnih odgovora. Važno je imati na umu da u mnogim slučajevima ima mjesta za različite interpretacije, te da su ljudska prava dinamičan koncept koji se konstantno razvija.

Dobro je svako malo raspravljati o odgovorima u razredu. Na taj način, ova lekcija neće postati jednostavan kviz znanja koji se zasniva na pitanjima i odgovorima. Međutim, važno je biti spreman za raspravu u javnosti pripremajući i element znanja.

Pitanja i odgovori

Vidi također materijal za učenike 5.5. Nastavnik ili grupa učenika priprema dovoljan broj kartica izrezujući dijelove s pitanjima i odgovorima, spajajući i lijepeći ih zajedno.

<p>Zapošljavanje djece mlađe od 17 godina: A. Je u svakom slučaju povreda prava djeteta. B. Je povreda prava djeteta ukoliko se radi o poslovima koji narušavaju zdravlje. C. Može se prihvatiti ukoliko vlada postavi starosnu granicu ispod 17 godina.</p>	<p>Zapošljavanje djece mlađe od 17 godina: C je tačan odgovor: Konvencijom o pravima djeteta zabranjen je rad djece koji je po njih opasan ili predstavlja vid eksploatacije, ali se dozvoljava vlastima da odrede starosnu dob na koju se zabrana odnosi. Postoji pritisak u smislu usvajanja što strožijih ograničenja.</p>
<p>U skladu sa međunarodnim sporazumina o pravu na snabdijevanje vodom: A. Vlasti se obvezuju osigurati građanima čistu i zdravu vodu. B. Vlasti ne smiju diskriminirati neke građane u opskrbi vodom. C. Vlasti ne smiju zabraniti građanima pristup izvorima vode.</p>	<p>U skladu sa međunarodnim sporazumina o pravu na snabdijevanje vodom: Prema interpretaciji Komisije za ekonomska i socijalna prava pri UN-u, B i C su tačni, A nije. Poštivanje prava na vodu nešto je prema čemu vlasti moraju stremići, ali građani ne mogu zahtijevati ostvarenje tog prava kao takvog.</p>
<p>Smrtna kazna: A. Je zabranjena diljem svijeta. B. Je ukinuta u zakonima i praksi u više od 50% svih zemalja. C. Se ne dopušta u slučaju mladih ljudi mladih od 18.</p>	<p>Smrtna kazna: B i C su tačni, A nije. Smrtna kazna još uvijek nije u potpunosti zabranjena u zemljama članicama UN-a, niti prema Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima, iako je u oba slučaja zabranjena dodatnim protokolom. Protokol br.6 (ukidanje smrtne kazne u vrijeme mira) i Protokol br. 13 (ukidanje smrtne kazne u svim uslovima) prema ECHR su potpisale i/ili ratificirale mnoge države.</p>
<p>Ekonomska i socijalna prava: A. Nisu istinska ljudska prava. B. Ne očekuje se da države odmah ispune ova prava prema svim pojedincima. C. Može zahtijevati svaki evropski pojedinac.</p>	<p>Ekonomska i socijalna prava: B je tačno. Službeno, ekonomska i socijalna prava su punovažna ljudska prava, iako je tačno da je obveza da ih se prepozna mnogo manja nego za mnoga građanska i politička prava. Međunarodna konvencija o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima očekuje da države streme njihovom ispunjenju, ali ne postoji evropski mehanizam koji pojedincima omogućuje da ulože žalbu (iako pod nekim ograničenjima dodatni protokol dopušta da to naprave organizacije).</p>

<p>Prema odredbama o pravu na obrazovanje:</p> <p>A. Pojedinci i grupe smiju otvoriti školu ukoliko ispunjavaju minimalne zakonske uslove.</p> <p>B. Nema obveza koje su vezane za sadržaj obrazovnih programa.</p> <p>C. Vlasti se obvezuju osigurati obvezno školovanje za one mlađe od 18.</p>	<p>Prema odredbama o pravu na obrazovanje:</p> <p>A je tačan odgovor, dok B i C nisu. Međunarodne konvencije, kao što je ona o pravima djeteta, navode da se u okviru obrazovanja moraju uključiti i sadržaji vezani za, recimo, ljudska prava.</p>
<p>Pravo na priznavanje statusa izbjeglice:</p> <p>A. Postoji za ljude koji imaju opravdan strah da će ih se progoniti zbog njihove rase, vjere ili političkog mišljenja i koji su zbog toga pobjegli iz države.</p> <p>B. Također postoji zbog ljudi koji su pobjegli iz države zbog građanskog rata i gladi.</p> <p>C. Vlast može odbiti sve kandidate koji dolaze iz države koja se smatra sigurnom.</p>	<p>Pravo na priznavanje statusa izbjeglice:</p> <p>A je tačan odgovor, dok B nije (iako se u nekim zemljama osobama koje su napustile svoju zemlju usljed građanskog rata ili gladi može pružiti zaštita, a da im se, pri tome, ne dodjeljuje izbjeglički status prema međunarodnim konvencijama). C se prema Ženevskoj konvenciji ne odnosi na izbjeglice, iako se naširoko koristi unutar EU kada se radi o tražiteljima azila.</p>
<p>Sloboda vjeroispovijesti:</p> <p>A. Ne može se uskratiti ljudima na temelju toga što pripadaju manjinskoj vjeri.</p> <p>B. Obavezuje vlasti da priznaju i finansijski pomažu vjerske grupe.</p> <p>C. Države je ne mogu ograničiti ni na koji način.</p>	<p>Sloboda vjeroispovijesti:</p> <p>A je tačan odgovor. Vlasti su obavezne poštivati slobodu vjeroispovijesti, ali nemaju zakonsku obavezu da uspostave bilo kakav sistem priznavanja i finansiranja. Vlasti mogu ograničiti vjerske slobode tamo gdje bi one, naprimjer, bile u suprotnosti sa osnovnim ljudskim pravima.</p>
<p>Pravo na imovinu:</p> <p>A. Ne znači da vlasti ne mogu prisvojiti nečiju imovinu po osnovu javnog interesa.</p> <p>B. Je povrijeđeno ukoliko se izvrši evakuacija cijelog sela bez odgovarajuće kompenzacije za izgradnju hidrocentrale.</p> <p>C. Omogućava osobama da imovinu koju su ukrale smatraju svojom imovinom.</p>	<p>Pravo na imovinu:</p> <p>A i B su tačni. C je očigledno netačno.</p>
<p>Prilikom izbora:</p> <p>A. Svi građani imaju pravo glasati, čak i ukoliko si lišeni svojih građanskih prava nakon što su počinili krivično djelo.</p> <p>B. Osoba može imati pravo na dva glasa ukoliko je ta osoba poslodavac.</p> <p>C. Glasanje mora biti tajno.</p>	<p>Prilikom izbora:</p> <p>Samo je C tačan odgovor. Vlasti mogu zabraniti glasanje onim osobama koje su izgubile svoje građansko pravo glasa. Jednak broj glasova za sve koji imaju pravo glasa jeste međunarodno prihvaćeno pravilo.</p>
<p>Sloboda izražavanja:</p> <p>A. Može se ograničiti zbog sprečavanja klevete.</p> <p>B. Ne može se ograničiti zbog javnog morala.</p> <p>C. Može se ograničiti kako bi se spriječila vjerska netolerancija.</p>	<p>Sloboda izražavanja:</p> <p>A i C su tačni odgovori. Sloboda izražavanja se u određenim okolnostima može ograničiti, na primjer, zbog zaštite javnog morala, sprečavanja kriminala, zaštite zdravlja, zaštite od klevete, itd., ukoliko je to uređeno zakonom.</p>
<p>Pravo na rad:</p> <p>A. Obavezuje države da svim svojim građanima osiguraju posao.</p> <p>B. Znači da niko ne može biti proizvoljno otpušten.</p> <p>C. Ne znači da se vlast mora truditi da dostigne stoprocentnu zaposlenost.</p>	<p>Pravo na rad:</p> <p>Samo je B tačan odgovor. U Evropi, države su obavezne uložiti napore na dostizanju stoprocentne zaposlenosti, ali to nije obuhvaćeno UN-ovim sporazumima.</p>

<p>Pravo na zdravu životnu sredinu:</p> <p>A. Brani državama odlaganje toksičnog otpada koji nepovratno uništava tlo.</p> <p>B. Želi zaštititi ljudska bića, životinje i biljke.</p> <p>C. Još uvijek nije priznato kao univerzalno pravo.</p>	<p>Pravo na zdravu životnu sredinu:</p> <p>C je tačno, iako pravo na zdravlje znači zaštitu od štetnih uticaja koji su direktna posljedica zagađenja. Međutim, čak i ti slučajevi pružaju univerzalnu zaštitu samo ljudima, a ne i biljkama i životinjama. „Afrička povelja“ i „Povelja Evropske unije“, koje nisu univerzalno prihvaćene, donekle uvode pravo na čist okoliš.</p>
<p>U skladu s pravom na obrazovanje:</p> <p>A. Ne može se zahtijevati plaćanje školarine u osnovnom obrazovanju, samo pokrivanje troškova školskih izleta i naknade za udžbenike.</p> <p>B. Država ima obavezu uraditi sve kako bi što više učenika uspješno završilo svoje obrazovanje.</p> <p>C. Država je obavezna svim učenicima obezbijediti jednake uslove u obrazovanju.</p>	<p>U skladu s pravom na obrazovanje:</p> <p>B i C su tačni odgovori (te su obaveze obuhvaćene konvencijom o pravima djeteta). Osnovno obrazovanje bi, u principu, moralo biti besplatno, a to se ne odnosi samo na naknade za školarinu nego i na druge, indirektno troškove proizvedene osnovnim aktivnostima koje škola organizira.</p>
<p>Kažnjavanje djece u školama:</p> <p>A. Nije dozvoljeno fizičko kažnjavanje.</p> <p>B. Nije zabranjeno ako je kazna psihički okrutna.</p> <p>C. Može se koristiti ako se roditelji slažu.</p>	<p>Kažnjavanje djece u školama:</p> <p>A se smatra tačnim, jer Evropski sud za ljudska prava smatra fizičko kažnjavanje kršenjem Konvencije (što se podudara s interpretacijom koju je Komisija prava djeteta dala Konvenciji o pravima djeteta). B je netačno pošto se zabrana odnosi na sve okrutne kazne. Što se tiče odgovora C, ne postoji rečenica koja govori da kazna direktno ovisi o pristanku roditelja.</p>
<p>U školi:</p> <p>A. Ne bi trebalo poklanjati pažnju pitanjima zaštite okoliša.</p> <p>B. Malu bi djecu trebalo učiti da poštuju roditelje.</p> <p>C. Malu bi djecu trebalo podučavati o ljudskim pravima i u praksi im pokazati da se njihova prava poštuju.</p>	<p>U školi:</p> <p>B i C su tačni odgovori: takve su odredbe sadržane u Konvenciji o pravima djeteta, gdje se također navodi da bi se u okviru obrazovanja trebao razvijati osjećaj za zaštitu okoliša.</p>
<p>Na sudu:</p> <p>A. Svaki kriminalac ima pravo na advokata.</p> <p>B. Ljudi mogu biti osuđeni samo ako su priznali zločin.</p> <p>C. Osumnjičeni ima pravo na besplatne usluge prevodioca ukoliko se suđenje odvija na jeziku kojim on ne govori.</p>	<p>Na sudu:</p> <p>A i C su tačni.</p>
<p>Mučenje:</p> <p>A. Je dozvoljeno u cilju sprečavanja terorističkih napada.</p> <p>B. Je dozvoljeno samo uz sudsku odluku.</p> <p>C. Nije dozvoljeno ni u kom slučaju.</p>	<p>Mučenje:</p> <p>C je tačno (mučenje nije dozvoljeno čak ni u slučajevima koji se tiču nacionalne sigurnosti).</p>
<p>Pravo na život je povrijeđeno ukoliko:</p> <p>A. Neko slučajno umre zbog policijske sile kojom se sprečava napad na život nekog drugog.</p> <p>B. Neko umre zbog rata, čak i ako je on legalan.</p> <p>C. Neko umre zbog nepotrebne sile koju je policija primijenila.</p>	<p>Pravo na život je povrijeđeno ukoliko:</p> <p>C je tačan odgovor. U slučaju odgovora po A, pravo na život bilo bi povrijeđeno ukoliko bi policija primijenila silu koja nije apsolutno neophodna.</p>

<p>U skladu s pravom na smještaj:</p> <p>A. Sve države su obavezne pobrinuti se da niko ne bude beskućnik.</p> <p>B. Stranci bi trebali imati jednak pristup socijalnom smještaju kao i domaći državljani.</p> <p>C. Država bi se trebala potruditi da smanji broj beskućnika.</p>	<p>U skladu sa pravom na smještaj:</p> <p>B i C su tačni.</p>
<p>U skladu sa pravom na zdravstvenu zaštitu:</p> <p>A. Vlasti nisu dužne sprečavati povrede na radu.</p> <p>B. Svako bi trebao imati pristup zdravstvenoj zaštiti.</p> <p>C. Lijekovi bi trebali biti besplatni.</p>	<p>U skladu sa pravom na zdravstvenu zaštitu:</p> <p>B je tačan odgovor. Sprečavanje povreda na radu smatra se obavezom. Lijekovi se mogu i prodavati.</p>
<p>U skladu s pravom na slobodom kretanja:</p> <p>A. Osobi može, zbog javne sigurnosti, biti zabranjeno da se nastani na određenom mjestu.</p> <p>B. Uskraćivanje vize osobi koja nije krivično osuđivana predstavlja povredu ljudskih prava.</p> <p>C. Dozvoljeno je pritvaranje kriminalaca.</p>	<p>U skladu s pravom na slobodom kretanja:</p> <p>A i C su tačni odgovori. Viza se može uskratiti i drugim osobama, a ne samo krivično osuđivanim. Sloboda kretanja može se ograničiti i zbog zaštite zdravlja stanovništva, javnog reda i državne sigurnosti, ukoliko je to uređeno zakonom.</p>

Materijal za učenike 5.1**Želje, potrebe i prava**

Želje	Osnovne potrebe	Ljudska prava

Materijal za učenike 5.2

Popis ljudskih prava

Slijedi lista ljudskih prava koja se navode u „Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima“ (UDHR), „Međunarodnoj konvenciji o građanskim i političkim pravima“ (ICCPR), „Međunarodnoj konvenciji o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima“, „Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima“ (ECHR) i revidiranoj „Evropskoj socijalnoj povelji“ (ESC).

1. Pravo na život.
2. Zabrana mučenja.
3. Zabrana ropstva.
4. Pravo na slobodu i sigurnost.
5. Pravo na pravično suđenje.
6. Pravo na djelotvoran pravni lijek u slučaju povrede ljudskog prava.
7. Zabrana diskriminacije; pravo na ravnopravnost.
8. Pravo čovjeka da bude priznat kao osoba; pravo na nacionalnu pripadnost.
9. Pravo na privatnost i porodični život.
10. Pravo na brak.
11. Pravo na posjedovanje imovine.
12. Pravo osobe na kretanje.
13. Pravo na azil.
14. Sloboda mišljenja, savjesti i vjeroispovijesti.
15. Sloboda izražavanja.
16. Sloboda okupljanja i udruživanja.
17. Pravo na hranu, piće i smještaj.
18. Pravo na zdravstvenu zaštitu.
19. Pravo na obrazovanje.
20. Pravo na zapošljavanje.
21. Pravo na odmor i slobodno vrijeme.
22. Pravo na socijalnu zaštitu.
23. Pravo na političko djelovanje.
24. Pravo na učešće u kulturnom životu.
25. Zabrana destrukcije ljudskih prava.
26. Pravo na društveni poredak koji omogućuje ostvarivanje ljudskih prava.
27. Odgovornosti i obaveze pojedinca.

Materijal za učenike 5.3

Slučajevi povrede ljudskih prava

Povreda ili kršenje ljudskih prava	Ljudska prava
a. Gospođa X, čiji su muž i kćerka poginuli u saobraćajnoj nesreći prije nekoliko godina, ne može se ponovo udati ukoliko joj mužev brat to izričito ne dozvoli.	
b. Zatvorski čuvari koristili su pse kako bi zastrašili i uplašili zatvorenike, a jednom prilikom je pas zaista i ujeo jednog od zatvorenika.	
c. U lokalnoj tvornici radnici moraju raditi najmanje deset sati dnevno bez pauze.	
d. Otkako su uhapšeni, njih trojica imaju problema da se sastanu s advokatima. Mnogo puta se desilo da advokati ne budu pušteni u zatvor. Zatvorenicima nije dozvoljeno da obave zajednički razgovor s advokatima, što je praktično značilo da dvojica od njih trojice nisu imali pravo da se sastanu s advokatom.	
e. Žena koja je radila isti posao, bila iste starosne dobi i imala jednako iskustvo bila je plaćena manje nego njene muške kolege.	
f. X je kidnapovao Y i tri dana ga držao kao taoca, a potom mu pucao u glavu, da bi Y podlegao tri dana nakon toga.	
g. Gospođa X, ovisnik o drogama, fotografisana je kako izlazi sa sastanka udruženja Anonimnih ovisnika, a fotografija je kasnije objavljena.	
h. Jedna žena koju je muž maltretirao uspjela je dobiti razvod braka tek nakon što je mužu dala kuću, automobil i svu svoju imovinu. Njoj nije ostalo ništa.	
i. Gospođi X, koja je bolovala od upale pluća koja je prijetila da joj ugrozi život, nije pruženo medicinsko liječenje, jer je u zemlji boravila ilegalno.	
j. 70 procenata stanovništva oblasti X bilo je prisiljeno da se odatle iseli i zabranjeno im je da se vrate u mjesta iz kojih su iseljeni. To je podrazumijevalo i da im je kretanje ograničeno na odlazak iz kampa u obližnje njive, kao i zabranu kretanja većinom cesta.	
k. Crnci su kupovani u Africi za, recimo, bocu viskija, a prodavani u Sjevernoj Americi za 1200 do 1500 dolara.	
l. U zemlji X, namjerno su uništena sva sredstva za preživljavanje lokalnog stanovništva: usjevi, zalihe vode i stoka.	
m. U zemlji X, građani mogu biti uhapšeni bez prethodne optužbe.	
n. Dvadesetšestogodišnji novinar jednih dnevnih novina ubijen je u, kako se sumnja, odmazdi zbog načina na koji je izvještavao o nedavno završenoj izbornoj kampanji.	
o. Gospodin X dobio je poziv za mobilizaciju. Pisao je nadležnom odjelu za mobilizaciju, pozivajući se na prigovor savjesti protiv služenja vojnog roka, te je odbio da se javi na regrutaciju. Optužen je za neposluš i zabranjeno mu je da napušta zemlju.	
p. U zemlji X, pripadnicima religije Falun Gong zabranjeno je sastajanje.	
q. Vladajuća etnička većina donijela je propis po kome su pripadnici manjina kao što su Jevreji i Romi morali živjeti u za to određenim dijelovima grada.	

r. Djeca koja žive u selu nisu u mogućnosti pohađati osnovnu školu, jer ne postoji osnovna škola na nekoj razumnoj udaljenosti.	
s. Nakon što njegovu kandidaturu nisu odobrile vjerske vlasti u zemlji, X se nije mogao kandidirati na parlamentarnim izborima.	
t. S obzirom na to da je crnac, X se ne može zaposliti kao doktor u lokalnoj bolnici.	
u. U nekim zemljama, socijalno ugrožene kategorije stanovništva nemaju pristup programima dodjele hrane i smještaja, niti su im dostupne zdravstvene usluge.	
v. Gospodin X, čija je kuća spaljena, nije imao pravo na zahtjev za odštetu.	
w. X, četrdesetsedmogodišnja žena, koja je uvijek bila aktivna kao domaćica i majka petoro djece, gubi svaku socijalnu sigurnost nakon razvoda od muža.	
x. Gospodin X, otac dvoje djece, uhapšen je i maltretiran u zemlji X jer je pisao pjesme koje kritiziraju vladajući režim. On tvrdi da će se maltretiranje nastaviti i kada se vrati kući, što je sada obavezan uraditi.	
y. Iz takozvanih praktičnih razloga, fizički hendikepiranim osobama, kao što su paraplegičari i drugi ljudi u invalidskim kolicima, zabranjeno je pohađanje kulturnih događaja u lokalnom pozorištu.	
z. Za sticanje državljanstva zemlje X potreban je prethodni boravak u zemlji u periodu od 15 godina, zatim zadovoljavanje određenih fizičkih i mentalnih uslova, te nerazumno visoke administrativne takse. Kao rezultat toga, hiljade Roma koji imaju dugogodišnje veze sa tom teritorijom ostaju bez državljanstva u sopstvenoj zemlji.	

Materijal za učenike 5.4**Prava i odgovornosti**

Ljudsko pravo	Odgovornost pojedinca	Odgovornost škole, vlasti, itd.

Materijal za učenike 5.5

Kviz o ljudskim pravima (kartice)

<p>Zapošljavanje djece mlađe od 17 godina: A. Je u svakom slučaju povreda prava djeteta. B. Je povreda prava djeteta ukoliko se radi o poslovima koji narušavaju zdravlje. C. Može se prihvatiti ukoliko vlada postavi starosnu granicu ispod 17 godina.</p>	<p>Zapošljavanje djece mlađe od 17 godina: C je tačan odgovor: Konvencijom o pravima djeteta zabranjen je rad djece koji je po njih opasan ili predstavlja vid eksploatacije, ali se dozvoljava vlastima da odrede starosnu dob na koju se zabrana odnosi. Postoji pritisak u smislu usvajanja što strožijih ograničenja.</p>
<p>U skladu sa međunarodnim sporazumina o pravu na snabdijevanje vodom: A. Vlasti se obvezuju osigurati građanima čistu i zdravu vodu. B. Vlasti ne smiju diskriminirati neke građane u opskrbi vodom. C. Vlasti ne smiju zabraniti građanima pristup izvorima vode.</p>	<p>U skladu sa međunarodnim sporazumina o pravu na snabdijevanje vodom: Prema interpretaciji Komisije za ekonomska i socijalna prava pri UN-u, B i C su tačni, A nije. Poštivanje prava na vodu nešto je prema čemu vlasti moraju stremiti, ali građani ne mogu zahtijevati ostvarenje tog prava kao takvog.</p>
<p>Smrtna kazna: A. Je zabranjena diljem svijeta. B. Je ukinuta u zakonima i praksi u više od 50% svih zemalja. C. Se ne dopušta u slučaju mladih ljudi mlađih od 18.</p>	<p>Smrtna kazna: B i C su tačni, A nije. Smrtna kazna još uvijek nije u potpunosti zabranjena u zemljama članicama UN-a, niti prema Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima, iako je u oba slučaja zabranjena dodatnim protokolom. Protokol br.6 (ukidanje smrtne kazne u vrijeme mira) i Protokol br. 13 (ukidanje smrtne kazne u svim uslovima) prema ECHR su potpisale i/ili ratificirale mnoge države.</p>
<p>Ekonomska i socijalna prava: A. Nisu istinska ljudska prava. B. Ne očekuje se da države odmah ispune ova prava prema svim pojedincima. C. Može zahtijevati svaki evropski pojedinac.</p>	<p>Ekonomska i socijalna prava: B je tačno. Službeno, ekonomska i socijalna prava su punovažna ljudska prava, iako je tačno da je obveza da ih se prepozna mnogo manja nego za mnoga građanska i politička prava. Međunarodna konvencija o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima očekuje da države streme njihovom ispunjenju, ali ne postoji evropski mehanizam koji pojedincima omogućuje da ulože žalbu (iako pod nekim ograničenjima dodatni protokol dopušta da to naprave organizacije).</p>

<p>Prema odredbama o pravu na obrazovanje:</p> <p>A. Pojedinci i grupe smiju otvoriti školu ukoliko ispunjavaju minimalne zakonske uslove.</p> <p>B. Nema obveza koje su vezane za sadržaj obrazovnih programa.</p> <p>C. Vlasti se obvezuju osigurati obvezno školovanje za one mlađe od 18.</p>	<p>Prema odredbama o pravu na obrazovanje:</p> <p>A je tačan odgovor, dok B i C nisu. Međunarodne konvencije, kao što je ona o pravima djeteta, navode da se u okviru obrazovanja moraju uključiti i sadržaji vezani za, recimo, ljudska prava.</p>
<p>Pravo na priznavanje statusa izbjeglice:</p> <p>A. Postoji za ljude koji imaju opravdan strah da će ih se progoniti zbog njihove rase, vjere ili političkog mišljenja i koji su zbog toga pobjegli iz države.</p> <p>B. Također postoji zbog ljudi koji su pobjegli iz države zbog građanskog rata i gladi.</p> <p>C. Vlast može odbiti sve kandidate koji dolaze iz države koja se smatra sigurnom.</p>	<p>Pravo na priznavanje statusa izbjeglice:</p> <p>A je tačan odgovor, dok B nije (iako se u nekim zemljama osobama koje su napustile svoju zemlju usljed građanskog rata ili gladi može pružiti zaštita, a da im se, pri tome, ne dodjeljuje izbjeglički status prema međunarodnim konvencijama). C se prema Ženevskoj konvenciji ne odnosi na izbjeglice, iako se naširoko koristi unutar EU kada se radi o tražiteljima azila.</p>
<p>Sloboda vjeroispovijesti:</p> <p>A. Ne može se uskratiti ljudima na temelju toga što pripadaju manjinskoj vjeri.</p> <p>B. Obavezuje vlasti da priznaju i finansijski pomažu vjerske grupe.</p> <p>C. Države je ne mogu ograničiti ni na koji način.</p>	<p>Sloboda vjeroispovijesti:</p> <p>A je tačan odgovor. Vlasti su obavezne poštivati slobodu vjeroispovijesti, ali nemaju zakonsku obavezu da uspostave bilo kakav sistem priznavanja i finansiranja. Vlasti mogu ograničiti vjerske slobode tamo gdje bi one, naprimjer, bile u suprotnosti sa osnovnim ljudskim pravima.</p>
<p>Pravo na imovinu:</p> <p>A. Ne znači da vlasti ne mogu prisvojiti nečiju imovinu po osnovu javnog interesa.</p> <p>B. Je povrijeđeno ukoliko se izvrši evakuacija cijelog sela bez odgovarajuće kompenzacije za izgradnju hidrocentrale.</p> <p>C. Omogućava osobama da imovinu koju su ukrale smatraju svojom imovinom.</p>	<p>Pravo na imovinu:</p> <p>A i B su tačni. C je očigledno netačno.</p>
<p>Prilikom izbora:</p> <p>A. Svi građani imaju pravo glasati, čak i ukoliko si lišeni svojih građanskih prava nakon što su počinili krivično djelo.</p> <p>B. Osoba može imati pravo na dva glasa ukoliko je ta osoba poslodavac.</p> <p>C. Glasanje mora biti tajno.</p>	<p>Prilikom izbora:</p> <p>Samo je C tačan odgovor. Vlasti mogu zabraniti glasanje onim osobama koje su izgubile svoje građansko pravo glasa. Jednak broj glasova za sve koji imaju pravo glasa jeste međunarodno prihvaćeno pravilo.</p>
<p>Sloboda izražavanja:</p> <p>A. Može se ograničiti zbog sprečavanja klevete.</p> <p>B. Ne može se ograničiti zbog javnog morala.</p> <p>C. Može se ograničiti kako bi se spriječila vjerska netolerancija.</p>	<p>Sloboda izražavanja:</p> <p>A i C su tačni odgovori. Sloboda izražavanja se u određenim okolnostima može ograničiti, na primjer, zbog zaštite javnog morala, sprečavanja kriminala, zaštite zdravlja, zaštite od klevete, itd., ukoliko je to uređeno zakonom.</p>
<p>Pravo na rad:</p> <p>A. Obavezuje države da svim svojim građanima osiguraju posao.</p> <p>B. Znači da niko ne može biti proizvoljno otpušten.</p> <p>C. Ne znači da se vlast mora truditi da dostigne stoprocentnu zaposlenost.</p>	<p>Pravo na rad:</p> <p>Samo je B tačan odgovor. U Evropi, države su obavezne uložiti napore na dostizanju stoprocentne zaposlenosti, ali to nije obuhvaćeno UN-ovim sporazumima.</p>

<p>Pravo na zdravu životnu sredinu:</p> <p>A. Brani državama odlaganje toksičnog otpada koji nepovratno uništava tlo.</p> <p>B. Želi zaštititi ljudska bića, životinje i biljke.</p> <p>C. Još uvijek nije priznato kao univerzalno pravo.</p>	<p>Pravo na zdravu životnu sredinu:</p> <p>C je tačno, iako pravo na zdravlje znači zaštitu od štetnih uticaja koji su direktna posljedica zagađenja. Međutim, čak i ti slučajevi pružaju univerzalnu zaštitu samo ljudima, a ne i biljkama i životinjama. „Afrička povelja“ i „Povelja Evropske unije“, koje nisu univerzalno prihvaćene, donekle uvode pravo na čist okoliš.</p>
<p>U skladu s pravom na obrazovanje:</p> <p>A. Ne može se zahtijevati plaćanje školarine u osnovnom obrazovanju, samo pokrivanje troškova školskih izleta i naknade za udžbenike.</p> <p>B. Država ima obavezu uraditi sve kako bi što više učenika uspješno završilo svoje obrazovanje.</p> <p>C. Država je obavezna svim učenicima obezbijediti jednake uslove u obrazovanju.</p>	<p>U skladu s pravom na obrazovanje:</p> <p>B i C su tačni odgovori (te su obaveze obuhvaćene konvencijom o pravima djeteta). Osnovno obrazovanje bi, u principu, moralo biti besplatno, a to se ne odnosi samo na naknade za školarinu nego i na druge, indirektno troškove proizvedene osnovnim aktivnostima koje škola organizira.</p>
<p>Kažnjavanje djece u školama:</p> <p>A. Nije dozvoljeno fizičko kažnjavanje.</p> <p>B. Nije zabranjeno ako je kazna psihički okrutna.</p> <p>C. Može se koristiti ako se roditelji slažu.</p>	<p>Kažnjavanje djece u školama:</p> <p>A se smatra tačnim, jer Evropski sud za ljudska prava smatra fizičko kažnjavanje kršenjem Konvencije (što se podudara s interpretacijom koju je Komisija prava djeteta dala Konvenciji o pravima djeteta). B je netačno pošto se zabrana odnosi na sve okrutne kazne. Što se tiče odgovora C, ne postoji rečenica koja govori da kazna direktno ovisi o pristanku roditelja.</p>
<p>U školi:</p> <p>A. Ne bi trebalo poklanjati pažnju pitanjima zaštite okoliša.</p> <p>B. Malu bi djecu trebalo učiti da poštuju roditelje.</p> <p>C. Malu bi djecu trebalo podučavati o ljudskim pravima i u praksi im pokazati da se njihova prava poštuju.</p>	<p>U školi:</p> <p>B i C su tačni odgovori: takve su odredbe sadržane u Konvenciji o pravima djeteta, gdje se također navodi da bi se u okviru obrazovanja trebao razvijati osjećaj za zaštitu okoliša.</p>
<p>Na sudu:</p> <p>A. Svaki kriminalac ima pravo na advokata.</p> <p>B. Ljudi mogu biti osuđeni samo ako su priznali zločin.</p> <p>C. Osumnjičeni ima pravo na besplatne usluge prevodioca ukoliko se suđenje odvija na jeziku kojim on ne govori.</p>	<p>Na sudu:</p> <p>A i C su tačni.</p>
<p>Mučenje:</p> <p>A. Je dozvoljeno u cilju sprečavanja terorističkih napada.</p> <p>B. Je dozvoljeno samo uz sudsku odluku.</p> <p>C. Nije dozvoljeno ni u kom slučaju.</p>	<p>Mučenje:</p> <p>C je tačno (mučenje nije dozvoljeno čak ni u slučajevima koji se tiču nacionalne sigurnosti).</p>
<p>Pravo na život je povrijeđeno ukoliko:</p> <p>A. Neko slučajno umre zbog policijske sile kojom se sprečava napad na život nekog drugog.</p> <p>B. Neko umre zbog rata, čak i ako je on legalan.</p> <p>C. Neko umre zbog nepotrebne sile koju je policija primijenila.</p>	<p>Pravo na život je povrijeđeno ukoliko:</p> <p>C je tačan odgovor. U slučaju odgovora po A, pravo na život bilo bi povrijeđeno ukoliko bi policija primijenila silu koja nije apsolutno neophodna.</p>

<p>U skladu s pravom na smještaj: A. Sve države su obavezne pobrinuti se da niko ne bude beskućnik. B. Stranci bi trebali imati jednak pristup socijalnom smještaju kao i domaći državljani. C. Država bi se trebala potruditi da smanji broj beskućnika.</p>	<p>U skladu sa pravom na smještaj: B i C su tačni.</p>
<p>U skladu sa pravom na zdravstvenu zaštitu: A. Vlasti nisu dužne sprečavati povrede na radu. B. Svako bi trebao imati pristup zdravstvenoj zaštiti. C. Lijekovi bi trebali biti besplatni.</p>	<p>U skladu sa pravom na zdravstvenu zaštitu: B je tačan odgovor. Sprečavanje povreda na radu smatra se obavezom. Lijekovi se mogu i prodavati.</p>
<p>U skladu s pravom na slobodom kretanja: A. Osobi može, zbog javne sigurnosti, biti zabranjeno da se nastani na određenom mjestu. B. Uskraćivanje vize osobi koja nije krivično osuđivana predstavlja povredu ljudskih prava. C. Dozvoljeno je pritvaranje kriminalaca.</p>	<p>U skladu s pravom na slobodom kretanja: A i C su tačni odgovori. Viza se može uskratiti i drugim osobama, a ne samo krivično osuđivanim. Sloboda kretanja može se ograničiti i zbog zaštite zdravlja stanovništva, javnog reda i državne sigurnosti, ukoliko je to uređeno zakonom.</p>

Materijal za nastavnika

Slijedi lista ljudskih prava koja se navode u „Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima“ (UDHR), „Međunarodnoj konvenciji o građanskim i političkim pravima“ (ICCPR), „Međunarodnoj konvenciji o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima“, „Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima“ (ECHR) i revidiranoj „Evropskoj socijalnoj povelji“ (ESC). Priloženi pregled sastavljen je za obrazovne potrebe.

	UDHR	ECHR	ESC	ICCPR	ISESCR
1. Pravo na život	3	2		6	
2. Zabrana mučenja	5	3	26	7, 10	
3. Zabrana ropstva	4	4		8	
4. Pravo na slobodu i sigurnost	3	5		9	
5. Pravo na pravično suđenje	10, 11	6, 7		14, 15	
6. Pravo na djelotvoran pravni lijek	8	13	D	2, 9	
7. Zabrana diskriminacije; pravo na ravnopravnost	2, 7	14	4, 15, 20, 27, E	3, 26	3
8. Pravo čovjeka da bude priznat kao osoba; pravo na nacionalnu pripadnost	6, 15			16, 24	
9. Pravo na privatnost i porodični život	12	8		17	
10. Pravo na brak	16	12		23	
11. Pravo na posjedovanje imovine	17				15
12. Pravo na kretanje	13		18	12	
13. Pravo na azil	14			18	
14. Sloboda mišljenja, savjesti i vjeroispovijesti	18	9		18	
15. Sloboda izražavanja	19	10	28	19	8
16. Sloboda okupljanja i udruživanja	20	11	5, 28	21, 22	8
17. Pravo na hranu, piće i smještaj	25		30, 31		11
18. Pravo na zdravstvenu zaštitu	25		11		7, 12
19. Pravo na obrazovanje	26		10		13, 14
20. Pravo na zapošljavanje	23		1, 2, 3, 4, 24		6, 7
21. Pravo na odmor i slobodno vrijeme	24		2		7
22. Pravo na socijalnu zaštitu	22, 25		7, 8, 12, 13, 14, 16, 17, 19, 23, 25		9, 10
23. Pravo na političko djelovanje	21		22	25	
24. Pravo na učešće u kulturnom životu	27			27	15
25. Zabrana destrukcije ljudskih prava	30	17		5, 20	5
26. Pravo na društveni poredak koji omogućuje ostvarivanje ljudskih prava	28			2	2
27. Obaveze pojedinca	29				

Bilješka: Neki članovi ESC-a su obilježeni brojkama, a neki štampanim slovima.